

УДК 330.341.1:37

DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2024-9-10>**Шитікова Л.В.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1587-8209>

Змикало О.С.

магістр,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3823-4454>

Пуліна Т.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач та професор кафедри менеджменту,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9159-5094>

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВІТІ: СУТНІСТЬ ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто сутність понять «інноваційне навчання», «освітні інновації», «освітній простір», «інноваційна ініціатива», об'єкт та предмет вивчення. Визначено структуру життєвого циклу запровадження освітньої інновації. Показано, що основним напрямом освіти країн ЄС являється запровадження векторів інноваційного розвитку Європейського освітнього простору. Доведено, що головна мета інноваційності і інтернаціоналізації полягає у створенні єдиного освітнього простору вищої освіти, що забезпечує високу якість навчального процесу, збільшує конкурентоспроможність і привабливість європейської вищої освіти, сприяє мобільності студентів, полегшує працевлаштування за рахунок рівня підготовки. В статті визначено, що інтеграція в європейський освітній простір потребує вироблення і впровадження нових підходів за умов реформування та модернізації підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах країни. Проаналізовано українську вищу освіту, яка досі суттєво відрізняється від європейської, визначено слабку відповідність вузівської підготовки сучасним потребам економіки й суспільства, слабкий зв'язок закладів вищої освіти (ЗВО) з бізнесом. Визначено, що у сучасній теорії і практиці виховання та навчання домінує орієнтація на особистісну сутність людини, що має пряме відношення до інноваційної педагогіки та дає можливість поступово трансформуватися у систему нових відносин. Виявлено значення інноваційної ініціативи, її склад та характеристику організаційних дій на кожному з етапів інноваційного освітнього процесу. Дослідженнями доведено, що інновації в освіті визнаються не лише як кінцевий продукт застосування будь-якої новизни з метою внесення якісних освітніх змін й отримання економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту, а й як постійне оновлення. Визначено предмет педагогічної інноватики як сукупність системи відносин в освітньому процесі. Довгострокова стратегія модернізації всієї системи вищої освіти повоєнного періоду вимагає вирішення фінансових, матеріально-технічних, кадрових, правових проблем; застосування якісних інноваційних заходів, що передбачає запровадження інноваційних освітніх технологій, які будуть спрямовані на забезпечення якості освіти; гармонізацію з освітнім і дослідницьким законодавством Європейського Союзу; активне використання міжнародної технічної допомоги; розвиток приватної освіти в Україні.

Ключові слова: освітні інновації, інноваційна ініціатива, освіта, вищий навчальний заклад, інноваційне навчання, освітній простір.

Shytikova Larisa, Zmykalo Oleksandra, Pulina Tatiana
Zaporizhia Polytechnic National University

INNOVATIVE ACTIVITY IN EDUCATION: THE ESSENCE AND VECTORS OF DEVELOPMENT

The article examines the essence of the concepts "innovative learning", "educational innovations", "educational space", "innovative initiative", object and subject of study. The structure of the life cycle of the introduction of educational innovation is defined. It is shown that the main direction of education in the EU countries is the introduction of vectors of innovative development of the European educational space. It has been proven that the main goal of innovation and internationalization is to create a single educational space of higher education, which ensures high quality of the educational process, increases the competitiveness and attractiveness of European higher education, promotes student mobility, and facilitates employment due the level of training. The article determines that integration into the European educational space requires the development and implementation of new approaches under the conditions of reform and modernization of specialist training in the country's higher educational institutions. Ukrainian higher education, which still differs significantly from the European one, has been analyzed, the weak correspondence of university training to the modern needs of the economy and society, the weak connection of higher education institutions (HEIs) with business has been determined. It was determined that in the modern theory and practice of education and training, the focus on the personal essence of a person dominates, which is directly related to innovative pedagogy and provides an opportunity to gradually transform into a system of new relationships. The meaning of the innovative initiative, its composition and the peculiarities of organizational actions at each of the stages of the innovative educational process are revealed. Research has proven that innovations in education are recognized not only as the final product

of the application of any novelty with the provision of quality educational changes and obtaining economic, social, scientific-technical, ecological and other effects, but also as a constant renewal. The subject of pedagogical innovation is defined as a set of relationships in the educational process. The long-term strategy of modernization of the entire system of higher education in the wartime period requires the solution of financial, material and technical, personnel and legal problems; the application of qualitative innovative measures, which ensure the implementation of innovative educational technologies, which will be aimed at ensuring the quality of education; harmonization with the educational and scientific legislation of the European Union; active use of international technical assistance; development of private education in Ukraine.

Keywords: educational innovations, innovative initiative, education, institution of higher education, innovative training, educational space.

Постановка проблеми. Нові виклики сучасного світу, який характеризується бурхливим технологічним розвитком суспільства та секторів економіки, вимагають розвитку системи вищої освіти відповідно до потреб модернізації економіки та нових технологій з прискореною тенденцією. Мінімізація негативних тенденцій суспільного розвитку можлива лише за умов забезпечення інноваційності людини та її підготовки до динамізму сьогоденного життя. Сучасна людина повинна швидко адаптуватися до змін, що відповідно змінюють й вимоги до освіти, яка повинна бути випереджальною, гнучкою та сприяти розвитку інноваційної особистості. Реалізація актуальних освітніх завдань безпосередньо залежить від ефективності дій суб'єктів освітньої діяльності, їх розуміння важливості цих завдань та володіння відповідними стратегіями їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасній проблемі розвитку інноваційних процесів в освіті нині присвячено досить велику кількість досліджень: В. Г. Кремень, В. І. Загвязинский, М. В. Кларін, Г. М. Коджаспарова, В. Я. Ляудіс, А. І. Пригожін, В. І. Рибаківа, П. І. Щедровицкий, А. В. Хуторской та ін. Ученими обґрунтовано теоретичні положення щодо інновацій, розкрито основні структури інноваційного процесу, виділено етапи впровадження інновацій [1].

Мета статті: участь вищої освіти України в болонських перетвореннях, що спрямована на перспективний розвиток і набуття нових європейських ознак; аналіз основних кроків інтеграції України в європейський дослідницький простір, визначення комплексу заходів розвитку системи освіти в короткостроковій та довгостроковій стратегії модернізації всієї системи вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою умовою навчання у ЗВО є його особистісна зорієнтованість, спрямована на те, щоб кожний студент став самодостатнім, творчим суб'єктом діяльності, пізнання, спілкування, вільною і самодіяльною особистістю. Орієнтація на особистісну сутність людини, прагнення звільнити її від одноманітності в суспільному бутті й особистісному розвитку домінують у сучасній теорії і практиці виховання та навчання. Особистісно-орієнтовану педагогіку також називають інноваційною. Але, як справедливо стверджують вітчизняні вчені, інноваційною вона є тільки для нашої педагогічної системи, оскільки інші уже давно еволюціонують у гуманістичному напрямі, поступово трансформуючись у систему нових відносин. Нововведення як педагогічне поняття означає введення нового в навчально-виховну, освітню діяльність. Це може бути використання нових методів, способів дій, засобів, нових концепцій, нових навчальних програм, засобів виховання тощо [2].

Україна має значну кількість вищих навчальних закладів, спроможних забезпечити підготовку фахівців бакалаврського та магістерського рівня, але українська вища освіта все ще дуже відрізняється від європейської освіти. Слабку відповідність вузівської підготовки сучасним потребам економіки й суспільства обумовлює слабкий зв'язок закладів вищої освіти (ЗВО) з бізнесом.

Виділяють два основних типи навчання: «підтримувальне» та «інноваційне». Підтримувальне навчання – спрямоване на підтримку, відтворення існуючої культури, соціальної системи та забезпечує спадкоємність соціокультурного досвіду та традиційно притаманне шкільному і вузівському навчанню [3].

Інноваційне навчання – це навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [2].

Крім підтримки існуючих традицій, стимулює активний відгук на проблемні ситуації, що виникають як перед окремою людиною, так і перед суспільством. Сьогодні багато дослідників бачать однією з провідних цілей сучасної освіти підготовку людини до інноваційної діяльності, називаючи відповідну модель освітньої діяльності інноваційною [3].

Освітні інновації – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану [1].

Нововведення як педагогічне поняття означає введення нового в навчально-виховну, освітню діяльність. Це може бути використання нових методів, способів дій, засобів, нових концепцій, нових навчальних програм, засобів виховання тощо [2].

Інновації в освіті визнаються не лише як кінцевий продукт застосування будь-якої новизни з метою внесення якісних освітніх змін й отримання економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту, а й як її постійне оновлення. У педагогічній інноватиці об'єктом вивчення виступають три компоненти інноваційного процесу: створення, освоєння і реалізація новацій. Система відносин, спрямована на становлення особистості суб'єктів освітнього процесу, виступає предметом педагогічної інноватики. Інноваційний освітній процес передбачає виявлення інноваційної ініціативи, розробку освітньої інновації, її розповсюдження, опанування та збереження. На кожному з етапів інноваційного освітнього процесу здійснюються відповідні організаційні дії, що разом становлять так званий «життєвий цикл освітньої інновації» і передбачає десять послідовних організаційних дій:

- народження (генерування) інноваційної освітньої ідеї;
- розробку інновації у формі інноваційного освітнього проекту;
- експертизу інноваційного освітнього проекту;
- отримання дозволу на всеукраїнський, регіональний або Місцевий експеримент та його проведення;
- експертизу результатів експерименту щодо освітньої інновації;
- апробацію результатів експерименту щодо освітньої інновації;
- експертизу апробованих результатів експерименту щодо освітньої інновації;
- опанування інновації;
- розповсюдження інновації;
- збереження інновації, що визнається «стандартом» для системи освіти аби її складових [4].

Вітчизняні вчені стверджують що країни поступово трансформуються у систему нових відносин та еволюціонують у гуманістичному напрямі. У Повідомленні Комісії Європейському Парламенту до 2025 року розвиток Європейського освітнього простору запропоновано консолідувати в рамках таких шести вимірів:

- якість: формування і розвиток у молоді знань, навичок і ставлень для побудови власного життя;
- включення та гендерна рівність: розвиток гендерної чутливості;
- зелений та цифровий перехід: освіта і навчання на всіх рівнях покликані формувати і розвивати цифрові навички, підприємливість і вміння вчитись;
- викладачі і тренери: професія педагога потребує переоцінки в соціальному і фінансовому плані, постійних можливостей для професійного розвитку; розширення доступу до різноманітних якісних підходів до навчання для задоволення потреб учнів;
- вища освіта: поглиблена співпраця між закладами вищої освіти; автоматичне визнання кваліфікацій і періодів навчання за кордоном, гарантія визнання та портативність коротких курсів, що ведуть до отримання мікроакредитацій; увага до спеціалізованих освітніх програм, таких як штучний інтелект, кібербезпека тощо;
- геополітичний вимір: рівні умови гри, а також етичні стандарти та стандарти доброчесності [5; 10–12].

Уведення довгострокової стратегії модернізації всієї системи вищої освіти повоєнного періоду вимагає застосування якісних інноваційних заходів. Основними завданнями розвитку системи освіти України в повоєнний період є запровадження інноваційних освітнянських технологій, які спрямовані на:

- продовження системної трансформації методів навчання з метою забезпечення нової і якісної освіти, орієнтованої на формування творчої, мобільної особистості;
- трансформацію секторів безпеки й оборони відповідно до доктринальних підходів і принципів НАТО;
- гармонізацію нормативно-правової бази регулювання освіти й науки в Україні з освітнім і дослідницьким законодавством Європейського Союзу;
- підвищення творчої активності та мотивації до самостійної роботи студентів під час аудиторних занять;

- забезпечення наскрізної діджиталізації навчального процесу та створення комп'ютерних систем;
- створення привабливих соціально-економічних умов для повернення в Україну вимушено переміщених здобувачів освіти й педагогів;
- залучення міжнародної технічної допомоги, спрямованої на підтримку реалізації державної політики для досягнення стратегічних пріоритетів у сфері освіти і науки;
- розвиток приватної освіти в Україні, що міститиме механізми розв'язання інституційно-правових, матеріально-технічних та фінансових проблем, а також буде враховувати стандарти країн ЄС [6; 13].

За даними [7] Державної служби статистики України з 2010 р. обсяги закладів освіти поступово знижуються. Згорання системи вищої освіти України в останні роки зумовили такі причини: втрата ВНЗ і студентів внаслідок воєнних дій; погіршення демографічної ситуації і зменшення кількості населення; виїзд значної частки молоді на навчання за кордон; високі показники міграції; зниження цінності освіти; труднощі працевлаштування після закінчення ВНЗ; руйнування закладів освіти.

Складність і динаміка соціально-економічних процесів вимагають розроблення нових підходів до використання та управління трудовими ресурсами, зокрема їх освітнім рівнем та професійною кваліфікацією як основної якісної характеристики, що формується відповідним освітнім рівнем [8, с. 17]. Інноваційний процес включає виявлення, вимірювання, збір, аналіз, інтерпретацію, передачу і прийом інформації, яка необхідна науковцям (персоналу, що займається науковими розробками, дослідженнями) для виконання їхніх функцій [8, с. 18].

Інтеграція в європейський освітній простір потребує вироблення і впровадження нових підходів, та можлива лише за умов реформування та модернізації підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах країни, адаптування законодавства України в контексті Болонського процесу та вирішення проблем юридичного визнання дипломів українських вузів у країнах ЄС.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, сучасні освітні інновації орієнтовані як на викладача, так і на студента, які є рівними суб'єктами інноваційного освітнього процесу, який за своєю сутністю є особистісно орієнтованим. Інновації в освіті спрямовуються на навчальні та виховні інновації, які полягають у розв'язанні проблем якісного покращення мотивації учасників навчального процесу, формуванні партнерських відносин між суб'єктами педагогічної взаємодії, особистісних цінностей у контексті із загальнолюдськими та створенні умов для прийняття самостійного, оперативного й ефективного навчання.

Подальшим напрямом досліджень вважаємо розроблення стратегії розвитку інноваційного освітнього потенціалу та вибір оптимального варіанта підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах країни, адаптації в європейський освітній простір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.

2. Прокопів Л. М. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2020. С. 8–9.
3. Пуховська Л. П. та ін. Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін : навч. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2012. С. 68.
4. Волошина О. В. Педагогіка інновацій у вищій школі: навч. посіб. Вінниця, 2014. С. 8–12.
5. Локшина О. І. Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021–2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. *Український Педагогічний журнал*. 2023. № 4. С. 8–9. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17>
6. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник / ред. С. Шарлет. Київ, 2022. С. 33–36.
7. Державна служба статистики України. URL: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information.html#>
8. Шитікова Л. В., Борисенко О. Є. Вплив освітнього рівня підготовки та професійної кваліфікації персоналу на розвиток інноваційного потенціалу та формування товарної політики підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Випуск 60. С. 17–23.
9. Пуліна Т. В., Шитікова Л. В., Риженко О. М. Удосконалення системи надання електронних послуг – ключова задача місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.11.4>
10. Пуліна Т. В., Ткачук О.Ю., Вафіна А. О. Розвиток кадрового потенціалу органу публічної служби. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 44–49.
11. Shavkun I. H. et al. Exploring the experience of integrated teaching of the management core courses in a foreign language based on ICT use. *Journal of Physics: Conference Series*. IOP Publishing, 2021. Т. 1840. № 1. P. 012046.
12. Gudz P., Shmygol N., Gudz M., Cherniavska O. and Cherniavska Y. (2022). Economy Digitalization in Paradigm of Reproductive Process. In *Proceedings of the 5th International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence*. Volume 1. P. 67–75. DOI: <https://doi.org/10.5220/0011341600003350>
13. Cherep, A. V., Shmyhol N. M., & Butnyk, O. M. (2011). Models and methods of decision making in analysis and audit: textbook. Kyiv: Kondor.

REFERENCES

1. Dubasenyuk O. A. (2014) Innovatsiyi v suchasniy osviti [Innovations in modern education]. *Innovaciji v osviti: integracija nauki i praktyky* [Innovations in education: integration of science and practice]. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University, pp. 12–28. (in Ukrainian)
2. Prokopiv L. M. (2020) Innovacijni osvitni tekhnologhiji [Innovative educational technologies]. Ivano-Frankivsk, pp. 8–9. (in Ukrainian)
3. Pukhovsjka L. P. (2012) Pisljadyplomna osvita v umovakh jevointegraciji: sutnistj, zmist, tekhnologhiji, ghotovnistj do zmin [Postgraduate education in the conditions of European integration: essence, content, technologies, readiness for changes]. Kyiv: Pedagoghichna dumka, p. 68. (in Ukrainian)
4. Voloshyna O. V. (2014) Pedagoghika innovacij u vyshnij shkoli [Pedagogy of innovations in higher education]. Vinnitsa, pp. 8–12. (in Ukrainian)
5. Lokshyna O. I. (2023) Strateghija jevropejskogo spivrobitnytva u ghaluzi osvity i navchannja u 2021 – 2030 rr. jak jevointegracijnyj orijentyr dlja ukrajinskoji osvity [The strategy of European cooperation in the field of education and training in 2021–2030 yy. as a European integration benchmark for Ukrainian education]. *Ukrainian Pedagogical* (electronic journal), vol. 4, pp. 8–9. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17> (in Ukrainian)
6. Shkarlet S. (ed.) (2022) Osvita Ukrajiny v umovakh vojennoho stanu [Education of Ukraine under martial law], Kyiv, pp. 33–36. (in Ukrainian)
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajiny. Retrieved from: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information.html#> (accessed 19.09.2023) (in Ukrainian)
8. Shytikova L. V., Borysenko O. Je. Vplyv osvitnjogho rivnja pidghotovky ta profesijnoji kvalifikaciji personalu na formuvannja tovarnoji polityky ta rozvytok innovacijnogho potencialu pidprijemstva [The influence of the educational level of training and professional qualification of personnel on the formation of product policy and the development of the innovative potential of the enterprise]. *Black Sea Economic Studies*, vol. 60, pp. 17–23. (in Ukrainian)
9. Pulina T. V., Shytikova L. V., Ryzhenko O. M. (2020) Udoskonalennia systemy nadannia elektronnykh posluh – kliuchova zadacha mistsevoho samovriaduvannia [Improved data system electronic services are the key task of municipal self-government]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok* [State management: refinement and development], № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.11.4>
10. Pulina T. V., Tkachuk O. Iu., Vafina A. O. (2018) Rozvytok kadrovoho potentsialu orhanu publichnoi sluzhby [Development of human resources potential public service body]. *Ekonomika ta derzhava* [The economy is a power], № 12, pp. 44–49
11. Shavkun, I. H., Dybchynska, Y. S., Yudina, O. V., Bukharina, L. M., Shmygol, N. M., & Shmygol, Y. I. (2021, March). Exploring the experience of integrated teaching of the management core courses in a foreign language based on ICT use. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 1840, No. 1, p. 012046). IOP Publishing.
12. Gudz P., Shmygol N., Gudz M., Cherniavska O. and Cherniavska Y. (2022). Economy Digitalization in Paradigm of Reproductive Process. In *Proceedings of the 5th International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence*. Volume 1. P. 67–75. DOI: <https://doi.org/10.5220/0011341600003350>
13. Cherep, A. V., Shmyhol, N. M., & Butnyk, O. M. (2011). Models and methods of decision making in analysis and audit: textbook. Kyiv: Kondor.